

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Гладуша Віктора Антоновича

на дисертаційне дослідження

Чигріної Яни Юріївни

«Формування методичної компетентності асистентів вчителя в умовах
неперервної освіти», поданого на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта галузі знань

01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дисертаційної роботи, її зв'язок із планами відповідних галузей наук

Актуальність теми. Дисертація Я.Ю. Чигріної присвячена одній з актуальних проблем сучасної спеціальної та інклюзивної педагогіки. Інклюзивне навчання в системі освіти України запроваджується упродовж 20 років. Чимало питань організаційного, правового, економічного, соціального спрямування вже вирішено. Маємо на достатньому рівні законодавчу базу для його успішного функціонування. Проте питання кадрового забезпечення залишається актуальними.

Дисертантка у своїй праці влучно звертає увагу на певні суперечності, які є у процесі професійного розвитку та навчання асистентів вчителя, а саме: між сучасними вимогами суспільства до професійних знань, навичок та якостей асистентів вчителя та недостатнім рівнем їхньої методичної компетентності, яка дозволяє забезпечити підвищення якості інклюзивної освіти; між необхідністю індивідуалізації навчання асистентів вчителя та недостатньою розробленістю теоретичних засад та науково-методичного забезпечення цього процесу; між наявним високим потенціалом системи післядипломної освіти щодо розвитку методичної компетентності асистентів вчителя та недостатнім використанням її можливостей. Тому, ця проблема залишається науково-педагогічним феноменом.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки та психології імені М. Ярмаченка НАПН України та Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради».

Наукова новизна одержаних результатів дослідження, їх значення для науки й практики

До найбільш істотних наукових результатів, отриманих здобувачкою, належать:

- теоретично обґрунтовано та розкрито сутність поняття «методична компетентність асистента вчителя» як динамічну характеристику особистості асистента вчителя; структуру методичної компетентності асистента вчителя; критерії, показники та рівні розвитку методичної компетентності асистентів вчителя;

- визначено педагогічні умови розвитку методичної компетентності асистентів вчителя в процесі неперервної освіти, якими є створення сприятливого освітнього середовища, формування цінностей інклюзивної освіти, організація професійного співробітництва, посилення методичного змісту в курсах підвищення кваліфікації асистентів вчителя;

- експериментально перевірено дієвість педагогічних умов розвитку асистентів вчителя, які працюють в ІОС.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові результати дисертаційного дослідження стали підґрунтям для оновлення змісту курсів підвищення кваліфікації асистентів вчителя в закладах післядипломної освіти та удосконалення науково-методичної роботи з асистентами вчителя в процесі неперервної освіти.

Розроблені автором науково-методичні матеріали й рекомендації лягли в основу побудови навчальних матеріалів для забезпечення освітнього процесу на курсах підвищення кваліфікації асистентів вчителя.

У перспективі здобуті результати дослідження можуть також використовуватися у підготовці й проведенні фахових курсів у закладах вищої освіти, що готують спеціалістів для спеціальної освіти та інклюзивного навчання.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, результатів і положень дисертації

Дисертантка використала низку теоретичних методів (аналіз, узагальнення, порівняння), за допомогою яких зробила глибокий аналіз літературних джерел вітчизняних та закордонних науковців з означеної проблеми. У списку використаних джерел 194 найменувань, із них 13 – англійською мовою. До складу джерельної бази входять праці провідних науковців в галузі спеціальної освіти та інклюзивного навчання в Україні, основні документи, що регламентують функціонування педагогічної освіти,

зокрема, післядипломної педагогічної освіти, наукові статті, публікації з означеної проблеми. 110 використаних джерел легкодоступні, тобто розміщені в Інтернет мережі. Це свідчить, що дослідниця володіє гарними пошуковими навичками необхідної інформації.

Вагомою складовою дослідження стало використання методу моделювання. Авторська модель розвитку методичної компетентності асистента вчителя, на основі якої визначено структуру феномена, що розглядається: мета, зміст, характер і результат діяльності асистента вчителя; складники процесу розвитку методичної компетентності асистента вчителя; науково-методичне забезпечення розвитку методичної компетентності асистента вчителя; педагогічні умови розвитку методичної компетентності асистента вчителя. Модель містить такі чотири блоки: мотиваційно-цільовий, організаційно-змістовий, діяльнісно-операційний та аналітико-результативний, які розкривають зміст виконаної роботи.

За допомогою методу експертних оцінок на етапі констатувального експерименту визначено педагогічні умови розвитку методичної компетентності асистентів вчителя в системі неперервної освіти.

У процесі формувального етапу дослідження застосовано кваліметричний підхід, який дав можливість розробити факторно-критеріальну модель розвитку методичної компетентності асистентів вчителя як комплекс взаємопов'язаних факторів та критеріїв, за якими можна визначити ступінь відповідності зазначеного процесу встановленим характеристикам. Для обробки результатів дослідження використано математично-статистичні методи, що надає результатам дослідження переконливості.

Кожне наукове положення, яке виноситься на захист має достатнє обґрунтування.

Наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації є достатньо апробованими на наукових заходах різних рівнів (4-х конференцій, 2020-2023 р.р.), на засіданнях лабораторій Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (2018 – 2023 рр.).

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційне дослідження має чітку структуру та зрозумілий науковий апарат, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет пошуку. Дисертація складається із трьох, взаємопов'язаних між собою розділів, в яких логічно послідовно викладено теоретичний і емпіричний матеріал. Теоретико-методологічну основу дисертації склали фундаментальні положення концепції розвитку освіти в умовах реформування.

У вступі чітко визначено мету дослідження, його завдання, об'єкт і предмет, розкрито методологічні підходи (соціокультурний, синергетичний, локально-цивілізаційний), які склали теоретико-методологічні засади дослідження.

Перший розділ *«Методична компетентність працівників освіти як науково-теоретична проблема»* (с. 28-68) містить теоретичний аналіз проблеми. Авторка детально аналізує сутність компетентісного підходу у педагогічній освіті, використовуючи надбання зарубіжних та вітчизняних науковців. Важливим є момент акцентуації уваги на особливостях запровадження положень концепції «Нова українська школа». Дослідниця послідовно розкриває місце, роль і функції методичної компетентності, як важливої складової професійної компетентності, враховуючи особливості практичної діяльності вчителя інклюзивного освітнього середовища, зокрема, асистента вчителя, що є досить актуальним на сьогодні. Теоретично вагомим є те, що спираючись на дослідження провідних науковців, авторка визначила структуру методичної компетентності асистента вчителя (с. 58), яка має такі компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний. Також визначено зміст кожного компонента.

На підґрунті аналізу сутності розуміння інклюзивного навчання, принципів організації процесу взаємодії учня з особливими освітніми потребами і педагогічного працівника дослідниця вдало виокремлює, обґрунтовує та наповнює конкретним змістом засади розвитку методичної компетентності асистента вчителя. Важливим положенням праці є тісний зв'язок розвитку методичної компетентності асистента вчителя з системою післядипломної педагогічної освіти (с. 66). Адже цільової підготовки асистентів вчителя у ЗВО не ведеться, тому формування їх професійних компетентностей, зокрема, методичної значною мірою має формуватися в процесі підвищення кваліфікації

На підтримку й позитивну оцінку в рецензованій дисертації заслуговує й другий розділ – *«Педагогічні умови формування методичної компетентності асистентів вчителя»* (с. 96-140). Дисертантка вдало розкрила методичну складову підготовки асистентів вчителя в процесі неперервної освіти. Влучно зазначено, що навчання впродовж життя широко прийнято як освітня ціль і як необхідний елемент професійного розвитку.

В роботі наголошується, що в процесі вдосконалення професійних компетентностей, окрім традиційних форм популярності набуває дистанційне навчання, а саме онлайн-курси, онлайн-конференції, вебінари та інші форми цифрової освіти. Завдяки цьому підвищення кваліфікації асистентів вчителя стало більш доступним та різноманітним. Також підвищення кваліфікації сприяє адаптації асистентів вчителя до вимог ринку праці, оскільки

технологічний розвиток і зміни сучасного суспільства зумовлюють потребу в постійному професійному удосконаленні. Сучасна післядипломна освіта характеризується гнучкістю в освітніх програмах та індивідуалізованим підходом до асистентів вчителя з урахуванням їхнього досвіду, потреб та можливостей.

Позитивним моментом є те, що дослідниця не обходить суперечності, які мають місце сьогодні (с. 72) та наголошує, що їх можна вирішувати за рахунок удосконалення змісту освітніх програм, курсів підвищення кваліфікації, використання сучасних ефективних технологій, методів та засобів навчання з урахуванням особливостей навчання дорослих.

Важливою складовою дисертаційної роботи є модель розвитку методичної компетентності асистентів вчителя. На думку автора компоненти моделі розвитку методичної компетентності асистента вчителя мають охоплювати систему компонентів, які несуть об'єктивну й достатньо повну інформацію про мету, зміст, характер і результат діяльності асистентів вчителя; складники процесу розвитку методичної компетентності; науково-методичне забезпечення процесу та педагогічні умови його ефективності, утворюючи ідеальну, описову, прогностичну модель (с.87-89)

За допомогою експертного оцінювання педагогічними працівниками інклюзивного навчання сформульовано педагогічні умови розвитку методичної компетентності асистента вчителя (с.100-102): створення сприятливого освітнього середовища; формування цінностей інклюзивної освіти; організація професійного співробітництва; посилення методичного змісту підвищення кваліфікації. Також визначено та обґрунтовано критерії і показники розвитку методичної компетентності асистентів вчителя (с. 106)

Завершеність та цілісність роботи наводиться у третьому розділі *«Експериментальна перевірка педагогічних умов формування методичної компетентності асистентів вчителя, які працюють в інклюзивному освітньому середовищі»* (с. 141-169). Авторка застосувала системний підхід до перевірки наукової гіпотези про те, що дотримання ефективних педагогічних умов сформує більш високий рівень методичних компетентностей у асистентів вчителя. Достовірність результатів перевірено за допомогою математичної статистики. Висновки змістовні, повністю відповідають поставленим у вступі завданням.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

У цілому дисертації властива повнота, системність подання та логічність викладення матеріалу. Авторський стиль відповідає вимогам науковості, мова дисертації коректна та зрозуміла.

Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертаційній роботі, сформульовані висновки доводять, що дисертантка володіє культурою наукового пошуку й обізнана в проблемі, яка розглядається. Наукові результати, отримані в дисертаційній роботі та винесені на захист, відображено у друкованих працях, в тому числі й електронних ресурсах. Основний зміст та результати дослідження досить повно висвітлено у 15 працях, з них: 8 статей в наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, 1 – в періодичному науковому виданні, 1 – у закордонному науковому періодичному виданні, 4 публікації в збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 методичні рекомендації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи отримані результати дослідження, їх наукову новизну та практичну значущість, необхідно відзначити дискусійні положення дисертації та окремі зауваження:

1. У 3-му розділі дослідження (с. 142) сформована експериментальна база дослідження. Прошу пояснити механізми формування експериментальної і контрольної груп та уточнити часові межі формувального етапу експерименту. Також поясніть – які елементи програми експериментального дослідження і як апробовувалися в ІРЦ (с. 142).
2. Розкрийте в узагальненому вигляді зміст формувального етапу дослідження.
3. У дослідженні ви фокусуєте увагу лише на позитивних моментах у роботі. Які проблемні питання виникали і які залишилися не реалізованими в процесі формувального етапу дослідження?
4. Таблиця 3.5 «Результати кваліметричного вимірювання рівнів розвитку компонентів методичної компетентності асистентів вчителя під час проведення формувального експерименту» (с. 156). В тексті роботи не знайшов пояснення відносно граfi «Групи» КГ-1....КГ-6, ЕГ1....ЕГ6. Що це за групи? Поясніть, будь-ласка.
5. У списку використаних джерел наявні технічні помилки, зокрема, джерела №8 і №9 є однаковими (с. 175-176).

Відповіді на ці запитання та зауваження можуть бути надані в ході публічного захисту дисертації.

Загальний висновок

Незважаючи на висловлені зауваження, вважаємо, що дисертаційне дослідження Чигріної Яни Юріївни «Формування методичної компетентності

асистентів вчителя в умовах неперервної освіти» є самостійним науковим дослідженням у галузі спеціальної та інклюзивної педагогіки, цілісним та завершеним і відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Дисертація містить змістовно виважений і ретельно розроблений автором теоретичний матеріал і засвідчує збагачення педагогічної теорії і практики у сфері інклюзивної освіти.

Вивчення дисертації та публікацій автора дає змогу зробити висновок, що робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, зокрема вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями: від 03 квітня 2019 р. №283; від 12 січня 2022 р. №44; від 19 травня 2023 р. №502), а її автор – Чигріна Яна Юріївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Віктор ГЛАДУШ

Підпис В.А. Гладуша засвідчую
проректор з наукової та міжнародної роботи,
кандидат економічних наук, доцент

Тетяна БОЦЯН